

## **BOLA PSIXIKASINI O'RGANISHNING SAMARALI METODLARI**

**Choriyeva Durdona Anvarovna**

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti "Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim" fakulteti Maktabgacha ta'lim nazariyasi va metodikasi kafedrasi dotsenti, PhD*

[Choriyevadurdona76@gmail.com](mailto:Choriyevadurdona76@gmail.com)

**Arikbayeva Maftuna Anvarbek qizi**

*"Maktabgacha ta'lim pedagogikasi va psixologiyasi" yo'nalishi 4 kurs talabasi*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada bola psixikasini o'rganishning samarali metodlari, bolaning aqliy, emotsional, ijtimoiy va davranish jihatlarini tahlil qilish, tushunish va rivojlantirishga yo'naltirilgan turli usullar va yondoshuvlar majmualari, bola psixikasini o'rganishning samarali metodlari asida bolaning ichki dunyosini (o'z-o'zini anglash, his-tuyg'ular, fikrlash) va tashqi muhit (o'qish, o'yin, ijtimoiy muloqot) bilan bo'lgan munosabatlarini tahlil qilish haqida fikr-mulohazalar yuritiladi.

**Kalit so'zlar:** Bola psixikasi, samarali metodlari, bolaning ichki dunyosi (o'z-o'zini anglash, his-tuyg'ular, fikrlash), tashqi muhit (o'qish, o'yin, ijtimoiy muloqot).

**Аннотация:** В данной статье рассматриваются эффективные методы изучения детской психики, различные методы и подходы, направленные на анализ, понимание и развитие психических, эмоциональных, социальных и поведенческих аспектов ребенка, эффективные методы изучения детской психики, анализ внутреннего мира ребенка (самосознание, чувства, мышление) и его связи с внешней средой (чтение, игра, социальное общение).

**Ключевые слова:** Детская психика, эффективные методы, внутренний мир ребенка (самосознание, чувства, мышление), внешняя среда (чтение, игра, социальное общение).

**Abstract:** This article examines effective methods for studying the child's psyche, various methods and approaches aimed at analyzing, understanding, and developing the mental, emotional, social, and behavioral aspects of a child. Effective methods for studying the child's psyche include analyzing the child's inner world (self-awareness, feelings, thinking) and its connection with the external environment (reading, play, social communication).

**Keywords:** Child psyche, effective methods, child's inner world (self-awareness, feelings, thinking), external environment (reading, play, social communication).

Bola psixikasini o'rganishning samarali metodlari — bu bolaning aqliy, emotsional, ijtimoiy va davranish jihatlarini tahlil qilish, tushunish va rivojlantirishga yo'naltirilgan turli usullar va yondoshuvlar majmuasini anglatadi. Bola psixikasi — bu bolaning fikrlash, his-tuyg'ular, xulq-atvor, ijtimoiy munosabatlar va hissiyotlar kabi psixologik jarayonlarini o'z ichiga oladi. Psixologiya sohasidagi izlanishlar, xususan, maktabgacha yoshdagi bolalar va bolalik davrining rivojlanish bosqichlarini chuqur o'rganish, bola psixikasini yaxshiroq tushunish va unga samarali yordam ko'rsatish imkonini beradi.

Bola psixikasini o'rganishning samarali metodlari asosan bolaning ichki dunyosini (o'z-o'zini anglash, his-tuyg'ular, fikrlash) va tashqi muhit (o'qish, o'yin, ijtimoiy muloqot) bilan bo'lgan munosabatlarini tahlil qilishga qaratilgan. Bola psixikasini o'rganishda foydalaniladigan asosiy metodlar va yondoshuvlar quyidagilar:

1. Kuzatish — bola psixikasini o'rganishning eng samarali metodlaridan biridir. Bu metodda psixolog yoki tadqiqotchi bolani o'z tabiatida, tabiiy sharoitda kuzatadi. Kuzatish bolaning xulq-atvori, munosabatlari, o'yin faoliyati, ijtimoiy aloqalari va boshqa psixologik jarayonlar haqida aniq va to'liq ma'lumot olish imkonini beradi.

- Tabiiy kuzatish: Bola tabiiy sharoitda, ya'ni uyda yoki maktabda, o'zining kundalik faoliyatlarini bajarayotganda kuzatiladi. Bu metod bolaning real holatini aks ettiradi.

- Nazoratli kuzatish: Tadqiqotchi bolaga muayyan vaziyat yoki sharoitni yaratib, uning bu holatda qanday reaksiya berishini kuzatadi. Bunda bola psixikasiga bo'lgan ta'sirlarni aniqroq baholash mumkin.

Afzalliklari:

- Bola tabiiy holatida kuzatiladi.  
- Xulq-atvor va munosabatlar haqidagi aniq tasavvurga ega bo'lish imkonini beradi.

Kamchiliklari:

- Tadqiqotchi shaxsiy fikrlarining bola faoliyatiga ta'sir qilish ehtimoli bor.  
- Bola kuzatilayotgani haqida xabardor bo'lishi mumkin, bu uning xulq-atvoriga ta'sir qiladi.

2. Eksperiment — bolaning psixik jarayonlarini o'rganish uchun o'zgaruvchan sharoitlar yaratish va bu o'zgarishlarga bolaning qanday munosabatda bo'lishini kuzatish usulidir. Bu metod ilmiy tadqiqotlarda qo'llanadi va o'zgartirilgan sharoitlarda bolalarning xulq-atvorini tahlil qilish imkonini beradi.

- Laboratoriya eksperimentlari: Bolalar belgilangan sharoitda sinovdan o'tkaziladi. Bu sinovlarda bolalar turli vazifalarni bajarishadi, masalan, mantiqiy fikrlashni sinash, ijtimoiy vaziyatlarda reaksiya ko'rsatish va boshqalar.

- Tabiiy eksperimentlar: Bola tabiiy muhitda, lekin eksperimental sharoitda (masalan, o'yin maydonchasida, maktabda) o'rganiladi. Tadqiqotchi o'zgaruvchan sharoitlarni yaratib, bolaning javoblarini o'rganadi.

Afzalliklari:

- Xulq-atvorni sinchkovlik bilan tahlil qilish imkonini beradi.
- Tajriba sharoitlari aniq boshqariladi.

Kamchiliklari:

- Yuzaga kelgan natijalar faqat eksperimentda o'rganilgan sharoitlar bilan cheklangan.

- Bola o'zini tabiiy holatda tutmasligi mumkin, chunki u sinovda ekanini anglash imkoniga ega bo'ladi.

### 3. Testlar va psixologik o'lchovlar.

Psixologik testlar va o'lchovlar — bola psixikasini o'rganishning eng keng tarqalgan metodlaridan biridir. Bu metodlar orqali bola aqliy rivojlanishining turli jihatlari, xususan, intellektual qobiliyatlari, his-tuyg'ularda o'zgarishlar va xulq-atvoridagi o'zgarishlar o'lchanadi.

- Intellektual testlar: IQ testi va boshqa aqliy rivojlanish testlari bolalarning fikrlash, e'tibor, xotira, mantiqiy tafakkur va tezlikni o'lchash uchun ishlatiladi.

- Proyektiv testlar: Rorschachning quyosh nuqtasi, TAT (Tematik Appersepsiya Testi) kabi testlar bolaning psixik holatini tahlil qilishda ishlatiladi. Bu testlar bolaning tasavvur qilish qobiliyatlari va emotsional holatini aniqlashga yordam beradi.

- Xulq-atvor testlari: Bolalarning o'zini tutishi, boshqalar bilan aloqasi, muammolarni qanday hal qilishlari haqida ma'lumot olish uchun ishlatiladi.

Afzalliklari:

- O'rganilayotgan xususiyatlar aniq o'lchanadi.
- Mavjud bilimlar va qobiliyatlar haqida aniq ma'lumot olish imkonini beradi.

Kamchiliklari:

- Testlar bolaning rivojlanish darajasini to'liq aks ettirmasligi mumkin.
- Bola stress yoki o'ziga nisbatan shubha bilan qarashi mumkin, bu esa test natijalarini ta'sir qilishi mumkin.

4. Intervyu va suhbatlar orqali bola psixikasini o'rganish psixologik yordam ko'rsatishda samarali metoddir. Bu metod orqali bola o'z his-tuyg'ulari, tajribalari va o'ziga bo'lgan munosabatlari haqida gapirishi mumkin.

- Ochiq intervyu: Psixolog bola bilan suhbatini davomida unga savollar berib, bolaning hissiyotlarini, xulq-atvorini va fikrlash tarzini o'rganadi.

- Strukturalangan intervyu: Bolaga aniq savollar berish orqali uning psixologik holatini tushunishga harakat qilinadi.

Afzalliklari:

- Bola haqida chuqur, shaxsiy ma'lumot olish imkonini beradi.

- Bola bilan bevosita muloqot orqali uning fikrlarini yaxshiroq tushunish mumkin.

Kamchiliklari:

- Bola intervyuga tayyor bo'lmashligi mumkin, bu uning tabiiy xulq-atvorini o'zgartirishga olib keladi.

- Tadqiqotchining shaxsiy fikrlari intervyuga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

5. Loyiha va o'yin metodlari bolalar psixikasini o'rganishning eng samarali usullaridan biridir, chunki o'yin bolalarning o'zini erkin ifoda etishiga va fikrlarini tabiiy tarzda ko'rsatishga yordam beradi. O'yinlarda bolalar o'z hissiyotlarini, xulq-atvorini va ijtimoiy munosabatlarini tasavvur qilishlari mumkin.

- Rol o'ynash o'yinlari: Bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarni o'ynash orqali o'zlarining ijtimoiy va emotsional tajribalari haqida ma'lumot beradi.

- Badiiy faoliyatlar: Rasm chizish, hikoya qilish va boshqa badiiy faoliyatlar bolalarning ichki dunyosini tushunishda yordam beradi.

Afzalliklari:

- Bola tabiiy xulq-atvorda bo'lishi mumkin.

- Bola o'zingizni erkin his qilishiga yordam beradi.

Kamchiliklari:

- Bolalar o'zlarini to'liq ifoda etmasliklari mumkin.

- Tushuncha va maqsadni aniqlash qiyin bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, bola psixikasini o'rganishning samarali metodlari bolalar psixologiyasining turli jihatlarini aniqlash va tushunishga yordam beradi. Har bir metod o'zining kuchli va zaif tomonlariga ega bo'lib, ular birgalikda qo'llanilganda yanada samarali bo'lishi mumkin. Tadqiqotchilar va psixologlar bolalarning psixologik holatlarini o'rganish va ularning rivojlanishiga ko'mak berish uchun ushbu metodlarni o'zaro birlashtirib, bolaning ichki va tashqi holatini chuqurroq tahlil qilishadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Kayumova N. "Maktabgacha pedagogika" Darslik 2013 y.
2. Ibragimova G., Choriyeva D. "Maktabgacha ta'limda pedagogik diagnostika" 2020 y.
3. Choriyeva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
4. Choriyeva, D. (2022). TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNIKANING ROLI. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
5. Чориева, Д. А. (2021). МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).

6. Чориева, Д. А. (2019). Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.
7. Чориева, Д. А., & Ражабова, Г. Ф. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ДИАГНОСТИЧЕСКОГО СРЕДСТВА В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 327-343.
8. Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.014> Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.
9. Chorlieva, D. A. BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY MAHORATLARINI OSHIRISH YO'LLARI. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI, 385.
10. Anvarovna, C. D. (2024). MANAGEMENT OF INNOVATIVE PROCESSES IN PRESCHOOL EDUCATION. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 58-62.
11. Anvarovna, C. D. (2024). MAKTABGACHA TA'LIMDA PEDAGOGIK DIAGNOSTIKA VA KORREKSIYALASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 48-53.
12. Anvarovna, C. D. (2024). TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA INNOVATION PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK DIAGNOSTIK SAMARALI METODLARDAN FOYDALANISH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 54-57.
13. Choriyeve, D., & Ahmadova, S. (2023). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertaklarning ahamiyati. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali, 1(2-3).
14. Durdon, C. (2023, December). KREATIVLIK ORQALI BOLALARNING QOBILYATLARINI OSHIRISH. In " Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 12, pp. 302-305).
15. Durdon, C. (2023). BOLALARDA KREATIVLIK QOBILYATINI RIVOJLANTIRISH. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 265-270.
16. Choriyeve, D. (2023). OILA VA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILADIGAN IJTIMOIIY VAZIFALAR. Talqin va tadqiqotlar, 1(32).
17. DURDON, C., & SHAHNOZA, K. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING KREATIVLIGINI OSHIRISHDA TASVIRIY FAOLIYATNING O'RNI. Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 1(7), 191-196.